

MANIFEST ZA LJUBLJANO – MESTO LITERATURE

12 razlogov za podelitev Unescovega naziva mesto literature Ljubljani in 4 zaveze, ki jih bo Ljubljana z nazivom uresničevala

1) **Zgodovina:** Ljubljana je lani praznovala 2000-letnico svoje antične predhodnice, ki je bila vpeta tudi v kulturne tokove svojega časa in je bila že v antičnih virih povezana z legendo o Argonavtih, v starokrščanskem obdobju pa je vanjo pošiljal pisma sv. Hieronim. Od prve doslej znane pisne omembe srednjeveške Ljubljane 14. aprila 1112 je minilo skoraj tisočletje in od takrat je Ljubljana središče upravnega in kulturnega življenja na tem prostoru. Prvi razcvet literature je doživela sredi 16. stoletja, ko je tukaj deloval Primož Trubar, utemeljitelj slovenskega knjižnega jezika in mednarodno pomemben verski reformator, ki je skupaj z drugimi slovenskimi protestantski pisci Slovincem dal prve tiskane knjige. V baroku je Ljubljana dobila prvo javno knjižnico pod okriljem Akademije operosorum, v tem času je v Ljubljani deloval polihistor Janez Vajkard Valvasor, ki je v svojem glavnem delu, obsežni monografiji Slava vojvodine Kranjske, posebno mesto namenil prav glavnemu mestu Kranjske Ljubljani. Nov preporod slovenske književnosti se je zgodil v razsvetljenem krožku barona Žiga Zoisa.

Na začetku 19. stoletja je bila Ljubljana glavno mesto Napoleonovih Ilirskih provinc, kjer je med drugim ustvarjal pisatelj Charles Nodier, ki ga je odločilno zaznamovalo prav ilirsko obdobje. V 30. in 40. letih 19. stoletja je tu živel in glavna dela ustvaril romantični pesnik France Prešeren, ki je slovensko književnost (v slovenskem jeziku) povzdignil na evropsko raven. Od takrat je Ljubljana nepretrgoma slovensko literarno središče z izjemno bogatim literarnim življenjem. Pomemben vrh doseže slovenska književnost s slovenskimi pesniki slovenske moderne: Ivanom Cankarjem, Otonom Župančičem, Dragotinom Kettejem in Josipom Murnom. V 20. letih prejšnjega stoletja je tu svoj eruptivni opus ustvaril Srečko Kosovel, ki je slovensko poezijo povezal z najsodobnejšimi svetovnimi avantgardnimi tokovi.

Med drugo svetovno vojno se je v Ljubljani kot središču odporniškega gibanja razširila neverjetno široka ilegalna literarna dejavnost, izjemna v celotnem evropskem prostoru. Številne ilegalne tiskarne in tehnike niso razširjale samo propagandnega tiska, ampak so v najtežjih razmerah izdajale tudi umetniško literaturo.

Po drugi svetovni vojni je v okviru federalno urejene republike Jugoslavije Ljubljana postala glavno mesto Republike Slovenije s svojim parlamentom in vlado, od 1991 pa glavno mesto samostojne Republike Slovenije. V socialistični Jugoslaviji je bil prav na kongresu pisateljev leta 1952 začrtan deklarativni prelom s socialističnim realizmom, ki je odprl pot v modernizem in sodobna literarna iskanja. Ves čas je bila zelo razvita tudi založniška dejavnost, pri čemer je poseben mednarodni odmev doživelo založništvo za otroke in mladino z vrhunskimi besedili in knjižnimi ilustracijami. Od danes v Ljubljani delujočih založb je najstarejša Slovenska matica, ki je leta 2014 praznovala 150 let obstoja in je tudi pomembno kulturno in znanstveno društvo.

Tudi danes ima knjiga v Ljubljani poseben simbolni pomen, zato je 2010 upravičeno nosila Unescov naslov svetovna prestolnica knjige. Ljubljana je središče literarnega življenja s številnimi založbami in živim literarnim življenjem, posebej na področju poezije. Ljubljana se ponaša s svetovno znanimi književnimi imeni, kot so filozof Slavoj Žižek, pesnik Tomaž Šalamun in romanopisec Drago Jančar.

2) **Festivali:** V Ljubljani se poleg glasbenih, gledaliških in filmskih festivalov zvrsti največje število literarnih festivalov v Sloveniji: Fabula, Vilenica, Festival Sanje, zaključek letnega mednarodnega srečanja PEN in Mlade rime, ki se jih redno udeležujejo tudi mladi, še neveljavljeni pisci.

3) **Kulturno središče:** Ljubljana ima častitljivo operno in gledališko tradicijo od 17. stoletja dalje. V ta čas sega tudi visokošolsko izobraževanje z jezuitskim kolegijem, začetki Slovenske filharmonije pa segajo v leto 1701. Danes je tukaj največja kulturna hiša – Cankarjev dom, kjer se letno zvrsti bogat kulturni program. Tudi na mestnem grajskem griču se v prostorih in na dvorišču Ljubljanskega gradu čez leto in predvsem v poletnih mesecih odvije izjemno veliko kulturnih

dogodkov. V mestu se poleg bogate kulturne infrastrukture izraziteje profilirajo prepoznavne kulturne četrti: Križevniška ulica, Novi trg, Park Tabor, Kulturna četrt Šiška. Kulturno življenje pomembno podpira časnik za kulturo Pogledi, poleg tega pa tudi številni drugi mediji, nacionalne in zasebne televizijske ter številne radijske hiše. Tudi ti mediji so nastali v Ljubljani v zadnjih dobrih 200 letih (prvi ljubljanski časopis iz 1797 so Ljubljanske novice). V samem osrčju Ljubljane ob Plečnikovem Tromostovju stoji monumentalen osrednji mestni spomenik pesniku Francetu Prešernu, ki je ena simbolno najpomembnejših mestnih točk in eno najbolj priljubljenih shajališč Ljubljančanov.

4) Ljubljanska gledališča, galerije in muzeji: Poleg narodnega gledališča deluje v okolju Ljubljane 14 gledališč, ki letno pripravijo nad 100 premiernih uprizoritev za vse starostne skupine, pa tudi druga gledališča, ki s številnih mednarodnih festivalov prinašajo nagrade in skrbijo za knjižne izdaje slovenske dramatike, esejistike in teorije gledališča. Še posebej izstopa Lutkovno gledališče Ljubljana z drugim največjim lutkovnim odrom v Evropi, ki je namenjeno najmlajšim in ga dopolnjuje prva knjigarna za otroke v Ljubljani.

Poleg ključnih nacionalnih ustanov z bogato tradicijo (Narodne galerije, Moderne galerije, Narodnega muzeja ...) ima Ljubljana številna razstavišča, ki vsako leto gostijo vrhunske domače in mednarodne razstave, ljubljanski muzeji pa v svojih bogatih zbirkah predstavljajo starejšo in novejšo zgodovino mesta tudi z bogato arheološko dediščino pred nastankom Emone. Prav v zadnjih letih pa je zrasla nova muzejska četrt z Muzejem sodobne umetnosti in novim Etnografskim muzejem.

5) Knjižnice: V Ljubljani stoji Narodna in univerzitetna knjižnica, delo arhitekta svetovnega slovesa Jožeta Plečnika, ki je ena najlepših palač v mestu in ima v svojem fondu med drugim bogato zbirko srednjeveških kodeksov, inkunabul in literarnih zapuščin najpomembnejših slovenskih pesnikov in pisateljev. Poleg nje je Mestna knjižnica Ljubljana s 35 samostojnimi enotami najpomembnejši gradnik knjige z najštevilčnejšim članstvom v knjižnični mreži Slovenije. Poleg projekta Mesto bere za odrasle in Megakviza za osnovnošolce obeležijo v knjižničnih enotah slovenski kulturni praznik (8. februar, dan smrti pesnika Franceta Prešerna), dan poezije (21. marec), svetovni dan knjige (23. april), dan slovenskih splošnih knjižnic (20. november) in Ta veseli dan kulture (obletnica Prešernovega rojstva 3. decembra), ko je vstop v vse kulturne ustanove brezplačen. V okviru Mestne knjižnice od leta 2010 kot pridobitev v času Ljubljane – Unescove svetovne prestolnice knjige deluje tudi Trubarjeva hiša literature, kjer se vsak dan v letu odvijajo dogodki, povsem posvečeni knjigi, književnosti in publicistiki. V Vodnikovih domačiji pa od letos potekajo programi, ki so v celoti namenjeni besedi in knjigi.

6) Množične prireditve, namenjene knjigi: V Ljubljani se tradicionalno vsako jesen odvija Slovenski knjižni sejem, letos je v njegovem okviru potekal 1. otroški festival knjige Cicifest. Vsako pomlad pa se ob svetovnem dnevu knjige 23. aprilu srečajo založniki, literarni ustvarjalci in bralci na Kongresnem trgu, ki nosi ime po kongresu evropskih vladarjev Svete alianse, ki se je dogajal leta 1821. Za bogat literarni program in knjižno ponudbo v tednu knjige so hvaležni zadovoljni ustvarjalci in bralci. Na kresni večer (23. junija) v Ljubljani zagori tradicionalni kres na Rožniku, kjer je dober del življenja preživel slovenski pisatelj Ivan Cankar; kres prižge nagrajenec najpomembnejše nagrade za roman, imenovane kresnik, prireditev pa poteka pod okriljem osrednjega slovenskega časnika Delo. Skupno mesto Ljubljana beleži 12.000 literarnih prireditev letno, ki so skoraj vse brezplačne.

7) Založniki in knjigoizdajalci: Založništvo ima tradicijo od 16. stoletja z razmahom v 18. stoletju. Najstarejši delujoči založbi sta Mohorjeva družba in Slovenska matica. Ljubljanski založniki in knjigoizdajalci izdajo in prodajo dve tretjini vse slovenske knjižne produkcije in pripravijo tedensko tudi do 50 različnih literarnih prireditev s svojimi literarnimi gosti iz domovine in tujine.

8) Izobraževanje, odprtost in skrb za mlade: Ljubljana ima največjo koncentracijo osnovnih in srednjih šol v državi, Univerza v Ljubljani je najstarejša slovenska univerza z največjim številom študentov. V Ljubljani ima sedež tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti. V okviru projekta Ljubljana bere Mestna občina že šesto leto podarja vsem triletnikom (ob prvem zdravniškem pregledu), prvošolcem, od leta 2014 pa tudi četrtošolcem na razpisu izbrano izvirno slovensko knjigo in tako spodbuja branje in posedovanje knjige.

9) Literarna društva in organizacije: V Ljubljani so aktivna društva, zavodi in organizacije, ki se ukvarjajo s knjigo in promocijo branja ter združujejo literarne ustvarjalce: Javna agencija za knjigo RS, Društvo slovenskih založnikov, Zbornica knjižnih založnikov in knjigoizdajalcev, Slovensko bralno društvo, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Bralna značka, društvo Literatura, Apokalipsa,

zavod Študentska založba, Društvo slovenskih pisateljev, Slovenski center PEN, Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

10) Stičišče mednarodnega delovanja na področju knjige: Ljubljano so jo in jo še vedno obiskujejo mnogi svetovno znani knjižni ustvarjalci: Nicodemus Frischlin, Carlo Goldoni, Henry W. Longfellow, Charles Nodier, Hans Ch. Andersen, Paul Eluard, Roland Barthes, Salvatore Quasimodo, Miroslav Krleža, Ivo Andrić, Georg Tabori, Pablo Neruda, Herta Müller, Tomas Tranströmer, Jonathan Franzen, Irvine Welsh, Michel Houellebecq, Georgi Gospodinov, Janice Galloway ...). Številne pisatelje je gostil mednarodni kongres PEN.

11) Razvejano ljubiteljsko kulturno in društveno življenje: Na področju ljubljanske mestne občine deluje preko 200 kulturnih društev, ki se ljubiteljsko ukvarjajo s kulturo. Med njimi so številne gledališke skupine, pevski zbori, folklorne skupine, bralni klubi, izobraževalni klubi za tretje življenjsko obdobje itd.

12) Javni projekti za vključevanje priseljencev iz različnih kulturnih okolij: Ljubljana je bila od nekdaj stičišče različnih kultur, v zadnjem času pa je mestna politika aktivno naklonjena spodbujanju dobrega sožitja med njimi. Kot glavno mesto države Slovenije sprejema v svojo sredino vse, ki želijo kreativno soustvarjati boljše življenje v medsebojnem razumevanju. Med njimi so tako številna društva mednarodnega prijateljstva, kakršna so SILA, francoski, italijanski, nemški, avstrijski in ruski kulturni centri. Tukaj imajo svoj sedež tudi ambasade in konzulati tujih držav, ki s svojo aktivnostjo popestrijo ljubljansko kulturno in literarno življenje. Ljubljana v okviru mreže mest-zatočišč za preganjane pisatelje ICORN gosti pisatelje, ki so zaradi razmer v domicilnih državah izgnanci, tukaj pa najdejo varen prostor za pisanje in ustvarjanje novega socialnega omrežja.

4 zaveze, ki jih bo Ljubljana z nazivom uresničevala

1) Mestna občina Ljubljana bo trajno skrbela za razvoj literature in ustvarila duhovne in materialne pogoje, da postane Ljubljana varen dom literarnih ustvarjalcev z vsega sveta.

2) Mestna občina Ljubljana bo še naprej podpirala literarne in druge kulturne prireditve, ki bodo tudi v prihodnje dostopne vsakomur.

3) Mestna občina Ljubljana bo trajno pozornost posvečala promociji branja in dostopnosti knjige za vse starostne skupine, podpirala knjižno infrastrukturo in knjigo kot življenjsko popotnico mladim.

4) Mestna občina Ljubljana bo spodbujala nastanek novih zaposlitvenih možnosti za mlade na področju knjižne industrije in infrastrukture ter v aktivnosti vključevala priseljence, tujce in vse ljudi, ki so si Ljubljano izbrali za svoj dom.